

UN IZVOR INEDIT PRIVIND CATOLICISMUL DIN MOLDOVA: *ISTORICUL PAROHIEI CATOLICE DE BACĂU*

Anton Coșa

Istoricul Parohiei Catolice de Bacău constituie un izvor de referință pentru istoria ecleziastică din Moldova în general, din orașul Bacău, în special. Ne-am bucurat să găsim aici inserate argumente privind existența Episcopiei Catolice de Bacău¹, înființate în 1391-1392² (un subiect care ne pasionează de ceva vreme și pe noi, fiind de altfel susținut în mai multe studii³), precum și, firește, informații diverse privind parohia catolică de Bacău. Manuscrisul⁴ face parte dintr-o arhivă⁵ a renumitului preot catolic cărturar Iosif Tălmăcel (1887-1979)⁶.

Preotul Iosif Tălmăcel s-a născut în ziua de 27 noiembrie 1887⁷ în localitatea Hălăuțești. Între 1894-1898 urmează învățământul primar din România la Școala Primară Rurală din Hălăuțești⁸. După cursurile de la Seminarul⁹ franciscan din localitate (1898-1905), urmează studiile superioare la Roma¹⁰, fiind sfințit preot în același oraș pe 26 mai 1910¹¹.

¹ Anton Coșa, **Înființarea și evoluția Episcopiei Catolice de Bacău**, în *Carpica*, XXXII, Bacău, 2003, p. 60-84.

² Ștefan S. Gorovei, **La începuturile orașului Bacău**, în *Carpica*, Bacău, XVIII-XIX, 1987, p. 265-283.

³ Cf. *supra*, nota 1.

⁴ Arhiva ne-a fost pusă la dispoziție cu foarte multă amabilitate de către strănepoata părintelui Iosif Tălmăcel, doamna Adriana Romedea (profesor la Universitatea din Bacău) și soțul acesteia, domnul Gheorghe Romedea, cărora le mulțumim și pe această cale.

⁵ Anton Coșa, **Arhiva inedită a preotului catolic Iosif Tălmăcel**, manuscris, comunicare prezentată la Muzeul Județean de Istorie, Bacău, *Simpozionul Național „Vasile Pârvan”*, ediția nr. 38, 6-7 octombrie 2004.

⁶ Idem, **„Athletae Memoriae”**. **Însemnări genealogice, biografice și istorice**, manuscris, comunicare prezentată la **Al IX-lea Congres de Genealogie și Heraldică**, Iași, 13-16 mai 1999.

⁷ Cf. **Actu de naștere, Extractu Din Registru stării civile de născuți pe anul 1887**, N. 107, Primăria Com. Hălăuțești, nr. 688 din 29 august 1916 respectiv **Certificat Parohial**, Parohia Hălăuțești, No. 129, 10 octombrie 1903.

⁸ Cf. **Certificat de 4 clase primare**, Școala Primară Rurală din comuna Hălăuțești, nr. 1, 1 septembrie 1898.

⁹ Cf. **Certificat de 7 clase seminariale**, Direcțiunea Seminarului Franciscan Hălăuțești-Roman, N. 53 din 6 martie 1931.

¹⁰ Cf. **Certificat de absolvire a ultimei clase de liceu (1906)**, Collegio Serafico Internazionale dei Frati Minori Conventuali, Roma, 8 / 2 / 1931 respectiv **Certificat de absolvire a 4 ani de teologie (1910)**, Collegio Serafico Internazionale dei Frati Minori Conventuali, Roma, 8 / 2 / 1931.

¹¹ Cf. **Certificat de hirotonie întru preot**, 26 Mai 1910, Roma, 1 Iunie 1910. Pe data de 27 mai 1910 celebra deja prima sfântă liturghie, conform unui document din 27 mai 1970, mai precis o poezie scrisă de părintele Iosif Tălmăcel, unde acesta spune printre altele: „O Maică

Întors în țară a fost vicar parohial la Săbăoani¹² (1912-1914), Răducăneni¹³ (1914-1916), Galați¹⁴ (1916-1918), Huși¹⁵ (aici fiind numit de Ministerul Cultelor și al Instrucțiunii Publice și ca director al Orfelinatului de Război Sf. Anton¹⁶ între 1918-1920). A fost numit apoi paroh la Faraoani¹⁷ (1920-1923), precum și paroh și decan de Bacău¹⁸ (1923-1948). Se retrage apoi în Bucovina (1948) unde mai mult de 20 de ani administrează Parohia Poiana Micului din Suceava¹⁹. Ca pensionar se retrage la Mărgineni, unde la venerabila vârstă de 90 de ani trece în eternitate la 12 februarie 1979, fiind înmormântat în cavoul preoților din localitate²⁰.

Preotul Iosif Tălmăcel a fost un scriitor fecund, tipărind peste 60 de broșuri religioase pentru locuitorii catolici din Moldova. Este cel care inițiază *Ziarul Parohiei Faraoani*, inedit până de curând²¹. A fost și un râvnic popularizator al utilizării plantelor medicinale, preparând și recomandând vestitele ceaiuri medicinale PIT²².

Renumitul scriitor bisericesc a adunat, de-a lungul vieții sale, un impresionant volum de documente, interesant atât din punct de vedere eclesiastic ori medical, cât și istoric, genealogic și heraldic²³. Lucrarea noastră aduce la cunoștința publicului cititor doar unul dintre cele mai interesante documente, încă inedite, din cuprinsul acestei arhive²⁴, intitulat: **Istoricul Parohiei Catolice de Bacău (1350-1935)**. Textul a fost adaptat cerințelor ortografice actuale, noi adăugându-i un aparat critic pe care l-am considerat necesar pentru rigoarea științifică a unui asemenea demers.

Sfântă Precurată / Cu o nesfârșită bucurie / Șaizeci de ani acum în urmă – Roma 27 mai 1910 / Făcut-am Prima Liturghie. Atunci cu-ncredere fiiască / M-am consfințit cu totul Ție / Și-am pus în mâinele-Ți de Mamă / Toți anii mei de Preoție”.

¹² Cf. **Numire de ajutor de paroh la Săbăoani**, Ordinariatus Iassiensis, Nr. 2923, Iassii, die 9 Augusti 1912.

¹³ Cf. **Numire de ajutor de paroh la Răducăneni**, Ordinariatus Iassiensis, Nr. 3387, Iassii, die 1 Octobris 1914..

¹⁴ Cf. **Acte personale în original ale Preotului Iosif Tălmăcel ...**, Parohia Romano-Catolică de Bacău, Nr. 13, 17-III-1931.

¹⁵ Cf. **Numire de ajutor de paroh la Huși**, Ordinariatus Iassiensis, Nr. 185, Iassii, die 29 Augusti 1918.

¹⁶ Cf. **No. Ministerial**, 57231, din 18 august 1918.

¹⁷ Cf. **Numire de paroh la Faraoani**, Episcopia Catolică de Iași, No. 29, Iași, 23 / 10 Februarie 1920.

¹⁸ Cf. **Numire de paroh la Bacău**, Episcopia Catolică de Iași, No. 2391, Iași, 12 Noemvrie 1923.

¹⁹ Pr. Iosif Simon, **Franciscanii minori conventuali. Provincia Sf. Iosif din Moldova**, Bacău, Ed. Serafica, 1998, p. 104-105 respectiv p. 320.

²⁰ **Ibidem**.

²¹ Anton Coșa, **Un izvor inedit privind catolicii din Moldova: Ziarul Parohiei Faraoani**, în *Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei*, nr. 5, Iași, 2005, p. 131-166.

²² Pr. Iosif Gabor, Pr. Iosif Simon, **Necrolog (1600-2000)**, Iași, Editura Presa Bună, 2001, p. 50.

²³ Anton Coșa, **O arhivă inedită a unui preot catolic din Moldova. Genealogie și Heraldică**, manuscris, comunicare prezentată la *Al XII-lea Congres de Genealogie și Heraldică*, Iași, 15-18 mai 2003.

²⁴ Cf. **supra**, nota 4.

Pe plaiurile Moldovei religia catolică a fost răspândită chiar înainte de descălecarea lui Dragoș-Vodă. Aceasta nu o poate tăgădui nici un istoric conștiincios. Înființarea Episcopatelor de Milcov²⁵, sau al Cumaniei²⁶, și de Siret²⁷ dovedește că pe aceste locuri erau atâți credincioși încât era nevoie de înființat pentru ei una sau chiar mai multe episcopii²⁸.

Lăsând la o parte soarta episcopiilor de Milcov²⁹, de Siret³⁰ și de Baia³¹, pe la anul 1401³² apare în istorie Episcopia Catolică de Bacău³³, înființată de Papa Bonifaciu al IX-lea³⁴. Această Episcopie durează până la anul 1498. De la această

²⁵ Carol Auner, **Episcopia Milcoviei**, în *Revista Catolică*, I, București, 1912, p. 533-551; idem, **Episcopia Milcoviei în veacul al XIV-lea**, în *Revista Catolică*, III, nr. 1, București, 1914, p. 60-80.

²⁶ I. Ferent, **Cumanii și episcopiile lor**, Blaj, 1931.

²⁷ Carol Auner, **Episcopia de Seret (1371-1388)**, în *Revista Catolică*, II, nr. 2, București, 1913, p. 226-245; idem, **Cei din urmă episcopi de Seret**, în *Revista Catolică*, III, nr. 4, București, 1914, p. 567-577.

²⁸ „De altfel, instituțiile eclesiastice catolice au apărut în spațiul moldav ca urmare a necesității satisfacerii nevoilor spirituale ale populației catolice prezente aici. Acești locuitori catolici au fost păstoriți de către misionari dominicani și franciscani care au fost și cei care au înregistrat succese remarcabile în activitatea lor misionară la est de Carpați înainte și după întemeierea Moldovei.” (Cf. *supra*, nota 1, p. 60-61).

²⁹ Teresa Ferro, **I missionari cattolici in Moldavia**, Cluj-Napoca, Editura Clusium, 2005, p. 41.

³⁰ Cf. *supra* nota 27.

³¹ Carol Auner, **Episcopia de Baia (Moldaviensis)**, în *Revista Catolică*, IV, nr. 1, București, 1915, p. 89-127.

³² Reiese de aici faptul că preotul Iosif Tălmăcel este susținătorul ideii existenței Episcopiei Catolice de Bacău la 1401, încadrându-se în categoria acelor autori „care au pornit în analizele lor de la ideea unei continuități a Episcopiei Catolice de Siret în cea de Bacău, afirmând schimbarea reședinței episcopale de la Siret la Bacău în timpul domniei lui Alexandru cel Bun în 1400-1401, urmată de o sedisvacanță relativ lungă, cauzată de mișcarea husită, respectiv de o refacere a Episcopiei de Bacău la sfârșitul secolului al XVI-lea”. (W. Schmidt, **Romano-catolici per Moldaviam Episcopatus et rei catholicae res gestae**, Budapest, 1887; Pr. dr. Dominic Neculăeș, **Latinitatea Bisericii românești**, Săbăoani, 1940, p. 46; Mihail P. Dan, **Cehi, slovaci și români în veacurile XIII-XIV**, Sibiu, 1944, p. 277; V.A. Urechia, **Codex Bandinus**, în *Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice*, seria II, tom. XVI, București, 1895, p. CLXVI; Pr. dr. Iosif Petru M. Pal, **Schematismus fr.m.c. prov. S. Josephi in Romania a.d. 1935**, Săbăoani, 1935, p. 15; Ep. Alexandru Th. Cisar, **Brevis conspectus historiae Dioeceseae Jassiensis**, 22 nov. 1923, ms., p. 4 (introducerea relației pe care episcopul a prezentat-o la Sf. Scaun în vizita *Ad. Limina*); P. Pietro Tocanel O.F.M.Conv., **Storia della Chiesa Cattolica in Romania**, vol. III, **Il Vicariato Apostolico e le Missioni dei Frati Minori Conventuali in Moldavia**, parte prima, Padova, Edizioni Messaggero, 1960, p. 143, apud, Anton Coșa, *loc.cit.*, 2003, p. 67; Teresa Ferro, **Misionarii catolici în Moldova**, Cluj-Napoca, Editura IDC Press, 2006, p. 47).

³³ Cf. *supra*, nota 1, p. 60-84.

³⁴ Autorul face această afirmație în legătură cu acel „interesant și în același timp sugestiv document din 15 septembrie 1439³⁴, mai precis o bulă adresată de către Papa Eugeniu al IV-lea Episcopului catolic Benedict de Severin, menționând Episcopia Catolică înființată la Bacău de către papa Bonifaciu al IX-lea în al treilea an al pontificatului său (adică – știind că a fost ales

dată nu se mai vorbește în istorie de aceasta, decât aproape după o sută de ani.

Această epocă este cea mai întunecoasă din istoria catolicismului în Moldova³⁵. Nenumăratele războaie și devastări, precum și incursiunea ereticilor husiți și calvini, care profitând de lipsa misionarilor, au atras la eres pe aproape toți catolicii rămași pe aceste locuri, explică destul de lămurit această stare tristă.

Revenind la punctul de unde am plecat, vreau să atrag atenția cititorilor că dacă la 1401³⁶ s-a simțit nevoia ca să se întemeieze la Bacău o episcopie catolică, este lucru vădit că Bacăul trebuia să fi fost cu multă vreme înainte un centru³⁷ remarcabil al catolicilor care aveau nevoie de un episcop în mijlocul lor.

Așa fiind lucrurile, aici la Bacău cu mult înainte trebuia să fi fost cel puțin o parohie în locul episcopiei, cu preot care să aibă grijă de credincioși. În ce an să se fi înființat această parohie nu se știe. Știm însă atâta că Margareta³⁸ sau Mușata, bunica lui Alexandru cel Bun, o convinsă catolică convertită a clădit în Moldova mai multe biserici catolice între care și cea de la Bacău³⁹ lângă care era o mănăstire de

Papă la 2 noiembrie 1389 – în intervalul noiembrie 1391 / noiembrie 1392), episcopie în acel moment vacantă. Papa Bonifaciu al IX-lea (1389-1404) a fost nevoit să înființeze, pe lângă Episcopia Catolică de Siret, Episcopia Catolică de Bacău *din cauza marii mulțimi a catolicilor din Moldova și a împrăștierei lor neândemânatică*” (Cf. **supra**, nota 1, p. 64-65).

³⁵ „În realitate, prima jumătate a secolului al XV-lea a fost o perioadă de criză pentru catolicismul moldovenesc, minat de răspândirea ereziei husite” (Teresa Ferro, **op.cit.**, 2006, p. 48).

³⁶ Teresa Ferro, **I missionari cattolici in Moldavia**, Cluj-Napoca, Editura Clusium, 2005, p. 44.

³⁷ Orașul Bacău rămâne, fără îndoială, un spațiu de referință în istoria eclesiastică romano-catolică din Moldova, fiind unul dintre cele mai vechi centre catolice din zonă, bisericile catolice care se construiau în Moldova secolului al XIII-lea neputând ocoli nici Bacăul (N. Grigoraș, I. Caproșu, **Biserici și mănăstiri vechi din Moldova**, București, Editura Meridiane, 1971, p. 58; **Documente privind istoria României, C. Transilvania**, veac XI, XII și XIII, vol. I, 1951, p. 232). Din nefericire edificiile de cult amintite nu au scăpat invaziei tătare din anul 1241 (Șerban Papacostea, **Românii în secolul al XIII-lea, între Cruciată și Imperiul mongol**, București, Editura Enciclopedică, 1993, p. 90; N. Grigoraș, I. Caproșu, **op.cit.**).

³⁸ „Doamna Margareta-Mușata – al cărei nume s-a perpetuat în acela acordat dinastiei întregi – intră în istorie în anul 1377, când s-a adresat papei Grigore al IX-lea în legătură cu ctitoria sa de la Siret; se cunoaște numai răspunsul papei, din 28 ianuarie 1378, în care e numită *Margarita di Cereth, domina Valachiae Minoris*” (Ștefan S. Gorovei, **Întemeierea Moldovei. Probleme Controversate**, Iași, Editura Universității „Al.I. Cuza”, 1997, p. 118).

³⁹ Aici părintele Tălmăcel face o confuzie între Margareta-Mușata, bunica lui Alexandru cel Bun și Margareta prima soție a aceluiași domn moldovean. Cea care a ctitorit mănăstirea franciscană numită și „Bărăția”, precum și foarte spațioasa biserică (cu hramul „Sfânta Fecioară”) anexă, fiind „Doamna Moldovei, Margareta, prima soție a Domnului Alexandru cel Bun și fica Voievodului Transilvaniei de atunci. Există o serie de documente prețioase în acest sens, noi amintind aici doar un volum de documente din anul 1629 al proaspătului Cardinal (G. Pray, **Specimen Hierarchiae Hungaricae**, Bratislava, 1776, p. 187) Péter Pázmány de Panasz, unde, printre altele, se pomenește și de mănăstirea franciscană de la Bacău: *Báko in Moldavia: Fundatum ab Uxore Vaivodae Moldavi, filia Vaivodae Transsilvani*” (Cf. **Acta et Decreta Synodi Dioecessanae Strigoniensis**, Possonii (Bratislava), 1692, p. 116).

călugări franciscani. Când a murit această Doamnă Margareta n-am putut afla⁴⁰. Din documente, știm însă că la 1384⁴¹ era încă în viață. Un hrisov din acest an ne spune clar că ea a zidit și la Siret⁴² o biserică și o mănăstire pentru călugării Dominicani⁴³, unde mai târziu a fost înmormântată. Mai apoi osemintele ei au fost transportate la biserica din Baia.

Să presupunem deci și clădirea bisericii din Bacău și a mănăstirii franciscanilor cel puțin tot pe acea vreme, adică pe la 1380⁴⁴. Un schematism al Episcopului A. de Stefano din 1854 spune despre parohia Bacău că exista la 1380. În toate documentele scrise înainte de 1676, aflăm că, afară de biserica catedrală mai era o altă biserică parohială dedicată Sfântului Neculai⁴⁵. Ca franciscanii să fi venit

⁴⁰ „Ultima oară, Doamna Margareta apare într-un document slav din 18 noiembrie 1393, unde Roman I menționează, în sfatul domnesc *credița mamei noastre, cneaghina Mușata*” (Ștefan S. Gorovei, **op.cit.**).

⁴¹ Într-adevăr Margareta-Mușata era în viață atunci, conform documentului din 1 mai 1384 (Ștefan S. Gorovei, **op.cit.**).

⁴² „În documentul latin din 1 mai 1384 – un privilegiu pentru biserica dominicanilor din Siret – Petru I arată că această biserică a fost construită de mama sa, *illustris et nobilissima domina Margarita*, «pentru mântuirea sufletului său și al nostru și al părinților noștri», *pregătindu-și acolo și mormântul*” (Ștefan S. Gorovei, **op.cit.**).

⁴³ O dovadă în plus că referirea este la Margareta-Mușata, o apropiată a cultului dominican, în vreme ce Margareta de la Bacău era apropiată de franciscani (Cf. *supra* nota 1, p. 63-64).

⁴⁴ Probabil părintele Tălmăcel a ajuns la această dată de întemeiere preluând ca atare informația din 1854, deși nici unul din izvoarele cunoscute de către noi nu duce la o atare concluzie. În realitate, mănăstirea franciscană de la Bacău a fost „întemeiată încă de la începutul secolului al XV-lea, cu reverberații spirituale și de patronaj eclesiastic dincolo de munți la Șumuleu Ciucului, ctitoria moldavă ținând în acest sens de *conventus Csik-Somlyoviensis fratrum minoris ordinis strictioris observantiae provinciae S.P.Francisci Transylvaniae* (N. Iorga, **Studii și documente cu privire la istoria românilor**, vol. I-II, București. 1901, p. 153). Amintim aici că mănăstirea de la Șumuleu (Csik-Somlyó) a fost ridicată în jurul anului 1400 (György József, **A ferencrendiek élete és működése Erdélyben**, Cluj-Kolozsvár, 1930, p. 149), fiind urmarea libertății căpătate de franciscanii observanți începând din anul 1373 de a ridica mănăstiri în Ardeal, Moldova și Țara Românească. Mănăstirea franciscană din Bacău a fost mereu într-o strânsă legătură cu cea de la Șumuleu fiind deja întemeiată în jurul anului 1410 (Cf. **Archivio storico della Sacra Congregazione per l'Evangelizzazione dei Popoli o „de Propaganda Fide”**, Roma, **Scripturae riferite nei Congressi Moldavia**. vol. 6, fol. 74-77 (în continuare APF SC Moldavia, n.n.); Dr. Endes Miklós, **Csik-, Gyergő-, Kászón-, Székek (Csik Megye) földjének és népének története 1918-ig**, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1994, p. 64) sub patronajul acesteia din urmă. Mănăstirea franciscană de la Csik-Somlyó, a jucat în acest caz, credem noi, rolul unui *monumentum princeps* (Răzvan Theodorescu, **Itinerarii medievale**, București, Editura Meridiane, 1979, p. 8). Nu întâmplător, mănăstirea franciscană de la Bacău ținea încă de la 1475 (János Karácsonyi, **Szent Ferencz rendjének története Magyarországon 1711-ig**, I, Budapest, 1922, p. 347) și 1506 (Luca Waddingus, **Annales minorum seu trium ordinum a S. Francisco institutorum**, vol. XV, Ad Claras Aquas (Quaracchi), 1933, p. 402) de Provincia *Sf. Salvator* a Ungariei, Custodia Transilvaniei.

⁴⁵ Într-adevăr „studiind relațiile misionarilor catolici privind starea bisericilor catolice de pe

la Bacău și să fi întemeiat o mănăstire fără ca în această localitate să fi fost o parohie nu se poate înțelege. Deci la venirea franciscanilor la Bacău exista o biserică cu preot și această biserică era situată spre miazăzi în apropiere de hala actuală. Locul vechii biserici este însemnat cu o cruce de piatră ridicată în anul 1901 de către Pr. Paul Mosel⁴⁶ franciscan conventual care a cârmuit parohia catolică de Bacău aproape 40 de ani.

Argumentând istoricește, cu siguranță putem pune ca o dată sigură a înființării parohiei catolice de Bacău anul 1350, adică, la această dată putem afirma cu siguranță că exista parohia. Dacă apoi voim să ne aprofundăm și mai mult în trecut, nu m-aș teme să îndrăznesc a spune că parohia catolică din Bacău datează de pe timpul Episcopiei Cumanilor, care se întindea⁴⁷ și în tot ținutul Bacăului.

Bacăul chiar de la început, adică de la întemeierea sa a fost un centru comercial și vama unde s-au pripășit tot felul de oameni. Episcopia Cumanilor⁴⁸ a fost întemeiată în anul 1227 de către Papa Gregoriu al IX-lea pentru cumanii convertiți⁴⁹ la catolicism. Țin să amintesc că pe timpul conversiunii cumenilor, pe aceste locuri erau și băștinași catolici români cu ritul răsăritean⁵⁰. Aceasta se dovedește prin o scrisoare a Papii de la Roma⁵¹ în care rânduește ca Arhiepiscopul din Strigoniū să sfințească un episcop de rit răsăritean⁵² pentru credincioșii de acest rit din Episcopia Milcoviei⁵³.

cuprinsul Moldovei, am constatat că toate amintesc existența a două biserici catolice în orașul Bacău și anume: una cu hramul *Sfânta Fecioară* (biserica episcopală) și a doua cu hramul *Sfântul Nicolae* (biserica parohială)” (Anton Coșa, **Comunitatea catolică din orașul Bacău**, în *Almanahul „Presa Bună”*, Iași, 2002, p. 130).

⁴⁶ Pr. Iosif Gabor, Pr. Iosif Simon, **op.cit.**, p. 114.

⁴⁷ Au fost multe discuții cu privire la întinderea geografică a Episcopiei Cumaniei respectiv a Milcoviei, avansându-se printre altele și ideea existenței pe Siret, incluzând prin urmare și Bacăul, a graniței de răsărit a acestui episcopat (C.C. Giurescu, **Târguri sau orașe și cetăți moldovene din secolul al X-lea până la mijlocul secolului al XIV-lea**, ed. a II-a, București, Editura Enciclopedică, 1997, p. 42).

⁴⁸ Teresa Ferro, **op.cit.**, 2005, p. 40.

⁴⁹ Victor Spinei, **Moldova în secolele XI-XIV**, Chișinău, Universitas, 1994, p.81; Șerban Papacostea, **op.cit.**, 1993, p. 21.

⁵⁰ „Eterogenitatea etnică a catolicilor din Moldova este probată de altfel de documente, începând încă din secolul al XIII-lea (Eudoxiu de Hurmuzaki, **Documente privitoare la istoria românilor**, vol. I, ed. N. Densusianu, București, 1887, p. 108, respectiv p. 132.), fiind menționați aici ca fiind de confesiune catolică, valahi, unguri, secui, sași, cumani. Episcopia Cumanilor, numită și a Milcoviei, fiind tocmai datorită existenței catolicilor mai sus menționați. Prezența lor este întărită și de numeroasele toponime și hidronime de origine maghiară, cumenă, germană, alături de cele românești, rămase până astăzi în Moldova” (Anton Coșa, **Problema originii catolicilor din Moldova**, în *Carpica*, XXXI, Bacău, 2002, p. 92).

⁵¹ Este vorba de papa Grigore al IX-lea.

⁵² Eudoxiu de Hurmuzaki, **op.cit.**

⁵³ Pr.Dr. Iosif Petru M. Pal, **Originea catolicilor din Moldova și franciscanii păstorii lor de veacuri**, Săbăoani-Roman, Tipografia „Serafica”, 1942, p. 24-31.

Că ținutul Bacăului a fost ocupat de Cumani și că aceștia au avut așezăminte stabile, se dovedește și din aceea că și până astăzi avem localități cu nume cumanice: Comănești – sat în jud. Bacău; Coman – deal lângă Tețcani, jud. Bacău; Coman – pârâu; Fruntea Comanului – pe lângă schitul Frumoasa; Coman – deal pe teritoriul Dealul-Nou; Comănacul – deal lângă Mănăstirea Cașin; Valea Uzului (cumanii se mai numeau și uzi); Uzul – pârâu; Oituz – râu; Oituz – munte; Culmea Oituzului. Cumanii erau de origine turco-tătară. În limba turcă, tuz înseamnă sare. Oituz trebuie să însemne munte de sare. Tot așa formele oz, iz sunt de origine turco-tătară. Tazlău prin urmare ar fi de origine cumană.

Unii ar bănuî că însuși numele Bacău ar fi de origine tot cumană, ceea ce se prea poate, noi însă nu îndrăznim să asigurăm aceasta. Tot așa nu putem asigura nici că vine de la goticul Bachau (Valea izvoarelor sau pâraielor) deși aceasta ne-ar încânta, deoarece se potrivește de minune cu ținutul nostru bogat în izvoare, pâraie și râuri. De asemenea, mai puțin putem asigura că ar veni din limba ungară de la cuvântul bako (călău). Îndeobște numele unui om dă denumirea unei localități dar nu unei regiuni sau unui ținut⁵⁴.

Istoricul nostru Xenopol, bazat pe un document bizantin a lui Nicetas Choniates, ne pomenește de ținutul Bacăului pe la anul 1161-1167. Istoricul Schmidt scrie că Bacău a fost câteodată numit și Brascovia însă cel mai mult Baccovia. Renumitul geograf Guido din Ravenna ne spune că cei vechi îi spuneau ad Bacchum (la Bacu un zeu păgân) și că în veacul al nouălea după Cristos era cunoscut ca oraș destul de mare și însemnat sub numele de Bacauc. Tot el ne spune că acest oraș a fost întotdeauna pe același loc pe care l-a întemeiat necunoscutul său întemeietor, nu departe de locul unde se varsă Oituzul în confluenții Bistrița și Siret. Topografia aceasta nu e tocmai exactă, dar pentru un geograf din acele vremuri e destul de bună.

Oricare ar fi originea numelui Bacău, pe noi ne interesează vechimea locurilor și a orașului denotat cu acest nume care a fost leagănul, ca să zicem așa, al catolicismului în Moldova. Fiindcă până la anul 1815 soarta parohiei catolice de Bacău este legată de Episcopia cu același nume, și mai ales că de la 1676, când

⁵⁴ „Privitor la înțelesul termenului de Bacău, noi tindem să acceptăm acea realitate de ordin lingvistic conform căreia cuvintele cu sufixul ău în limba română sunt de origine maghiară. Această opinie este susținută de specialiștii în lingvistică și istorie (Alexandru Philippide, **Originea românilor**, vol. II, Iași, 1928, p. 369; Radu Rosetti, **Despre unguri și episcopiile catolice din Moldova**, în *Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice*, s. II, tom. XXVII, 1904-1905, p. 282-287; C. C. Giurescu, **Târguri, orașe și cetăți din Moldova**, București, 1967, p. 181; Kiraly Francisc, **Contacte lingvistice**, Timișoara Editura Facla, 1990, p. 140-145; Victor Spinei, **op.cit.**, p. 242; Anton Coșa, recenzie la lucrarea: Alexandru Artimon, Ioan Mitrea, **Bacău. Reședință voievodală**, Bacău, 1996, în *Arheologia Moldovei*, XX, Iași, Editura Academiei Române, 1997, p. 238). De altfel, lingviștii susțin faptul că în privința sensului unui cuvânt, trebuie căutată întotdeauna forma primară existentă în limba de origine a acestuia. Or Bacău provine în mod cert din limba maghiară (unde avea forma Bako), ca toate celelalte cuvinte românești având sufixul ău, o realitate lingvistică ce nu mai comportă astăzi discuții printre specialiști. Prin urmare, numele Bacăului provine de la un strămoș întemeietor al orașului, ca și în cazul altor orașe din Moldova, cum ar fi de exemplu Hârlăul sau Romanul” (Anton Coșa, **loc. cit.**, Iași, 2002, p. 125).

biserica catedrală s-a ruinat din cauza unei inundații a râului Bistrița, Episcopia s-a mutat⁵⁵ la biserica parohială a Sfântului Neculai, noi vom descrie istoria parohiei în unire cu istoria episcopiei. Documente direct privitoare la parohie sunt prea puține, cele mai multe privesc episcopia.

După cum am scris mai sus, Episcopia catolică de Bacău a fost înființată de Papa Bonifaciu al IX-lea la anul 1401 și durează cam până la anul 1498. De la această dată nu mai apare în istorie decât la anul 1590⁵⁶ când este numit episcop pentru Muntenia și Moldova, Bernardino Quirini⁵⁷ franciscan observant. El este numit Episcop cu titlul de Argeș dar cu jurisdicție asupra Munteniei și Moldovei cu reședința la Bacău⁵⁸. (Cu nouă ani mai înainte adică la 1581 a fost trimis în Muntenia și Moldova un Delegat Apostolic în persoana fratelui conventual Ieronim Arsengo, care venind la Bacău a reclădit mănăstirea părăsită de frații observanți⁵⁹).

În acest interval întunecos ce-o fi făcut catolicii răzlețiți și cine i-o fi cărmuit? Știm că în acest timp au fost multe războaie, multe devastări, și că ținuturile noastre au fost cotropite de ereticii calvini și husiți care au tras la eres pe cei mai mulți din lipsă de păstori. Totuși, canonicul Auner, care s-a ocupat mult cu chestiunile istorice, ne spune următoarele: Ca pretutindeni, în țările românești, franciscanii se vor fi îngrijit de păstoria sufletelor, mai ales de când nu se mai arăta episcop. Centrul lor în Moldova era mănăstirea Bacău, constatăta documentar de la anul 1535⁶⁰ (vezi Iorga, Studii, I-II, p. 154). Un document mai vechi îl avem dintr-o scrisoare a Papei Leon al X-lea adresată franciscanilor din Bacău în anul 1520. Din această scrisoare se dovedește că franciscanii din Bacău aveau un ținut spre păstorie pe care Papa îl scoate de sub jurisdicția Episcopului Mihai al Milcovului (Hurmuzaki, II, p. 326-327). Acest document presupune că mănăstirea din Bacău era mai de mult înființată (1380, Margareta).

Episcopul Quirini, într-o relație a sa, făcută Sfântului Părinte Papa⁶¹ în anul 1599⁶², istorisește că după ce a fost primit la Iași în audiență de către Domnul Moldovei Ieremia Movilă, acesta i-a spus să se retragă în mănăstirea din orașul

⁵⁵ Într-adevăr, „în urma surpării Bărăției și a catedralei episcopale, care se aflau lângă un pârau adânc după cum ne spune însuși arhiepiscopul Marco Bandini în raportul său de la mijlocul secolului al XVII-lea ... centrul de cult al catolicilor din Bacău va deveni biserica cu hramul Sfântul Nicolae din cimitir” (Anton Coșa, **loc.cit.**, Iași, 2002, p. 130). În acest cimitir va fi dealtfel înmormântat la 27 ianuarie 1650 arhiepiscopul Marco Bandini (Anton Coșa, **In Memoriam. Arhiepiscopul Marco Bandini**, în *Biserica și viața*, nr. 70, Bacău, iunie 2001, p.3).

⁵⁶ De fapt este vorba de anul 1591; cf. Nicolae Buta, **I ragguagli di Claudio Rangoni, Vescovo di Reggio-Emilia e Nunzio in Polonia dal 1599-1605**, în *Diplomatarium Italicum*, vol. I, Roma, 1925, p. 372.

⁵⁷ Nicolae Buta, **op.cit.**

⁵⁸ Ștefan S. Gorovei, **La începuturile orașului Bacău**, în *Carpica*, XVIII-XIX, Bacău, 1986-1987, p. 270.

⁵⁹ W. Schmidt, **op.cit.**, p. 70-71.

⁶⁰ Am arătat mai sus condițiile ridicării acestei mănăstiri la începutul secolului al XV-lea, mai precis în anul 1410 (cf. **supra**, nota 44).

⁶¹ Este vorba de Papa Clement al VIII-lea (Cf. **supra**, nota 1, p. 72).

⁶² Hurmuzaki, **Documente...**, III, 1, București, 1880, p. 545-551.

Bacău, unde de obicei locuia Vicarul Apostolic și care îi fusese hotărât de reședință episcopală de către Sfântul Scaun.

Iată ce scrie el despre Bacău în această relație: Am vizitat orașul și biserica din Bacău, rânduită mie ca Biserică Episcopală de către Sxaunul Apostolic, în care, și în satele vecine, sunt ca la 4000 de case dintre care sunt latini catolici numai 216 familii, suflele 1692. Sunt 2 biserici, una zidită din piatră, închinată Sfintei Maria, iar cealaltă de lemn, închinată Sfântului Neculai. Cea de piatră e mare și comodă, și Domnitorul la cererea mea pentru a-mi face o favoare a acoperit-o din nou și a cheltuit mai mult de 500 de taleri de aur. Am găsit toate hainele bisericesti rupte și un potir de cositor; am comandat un potir de argint, cu patena sa, de la un Domn din Schia, actualmente Vistiernicul Domnitorului, numit Giovanni Battista Amoroso, al cărui nepot este alumn la Roma în colegiul Grecilor; se vor face în curând și odăjdiiile necesare. Cealaltă biserică care e de lemn, nu are odăjdii și e foarte săracă. Lângă biserica de piatră sunt 3 odăi de lemn pentru Episcop, în care stătea Vicarul Apostolic și în vechime locuiau frații observanți ai Sf. Francisc.

Episcopul Quirini a păstorit cu mari greutate până la anul 1604⁶³. Într-o năvălire a tătarilor a fost prins, legat cu lanțuri și dus în surghiun, unde a murit ca un mucenic. În anul 1605⁶⁴ a urmat ca Episcop Franciscanul Conventual Ieronim Arsengo, care venise în țară la anul 1581 ca Delegat Apostolic și care reclădise mănăstirea din Bacău, distrusă și părăsită de călugării observanți. În timpul Episcopatului lui Quirini, acest Ieronim Arsengo i-a fost vicar credincios cu reședința în Bacău. Arsengo a păstorit până la anul 1611⁶⁵. Este de amintit că Quirini și Arsengo au păstorit pe timpul domniei lui Ieremia și Simeon Movilă, care iubeau mult religia catolică și ajutau pe misionari pentru stărpirea husiților și calvinilor care se furișaseră din Transilvania prin satele noastre catolice.

La anul 1611⁶⁶ ocupă scaunul episcopal de Bacău Dominicanul Valerian Lubieniecki. Cât o fi stat, și cât o fi păstorit, și cu ce succes⁶⁷, nu știm – istoricul Okolski ne amintește că și acesta ca și Quirini a fost prins de tătari și dus în surghiun⁶⁸, unde a și murit⁶⁹.

⁶³ I.C. Filitti, **Din arhivele Vaticanului. I. Documente bisericesti**, București, 1913 –1914, p. 407; Nicolae Buta, **op.cit.**

⁶⁴ După mai multe demersuri asupra cărora am insistat cu un alt prilej (Cf. **supra** nota 1, p. 60-84) „abia pe 17 septembrie 1607, Papa Paul al V-lea îl numește pe Girolamo Arsengo ca Episcop de Bacău” (Cf. *Revista Catolică*, III, 1914, p. 344-345, apud. Anton Coșa, **loc.cit.**, 2003, p. 74).

⁶⁵ Episcopul Arsengo moare la Bacău în prima jumătate a lunii iunie a anului 1610 (Bonaventura Morariu, **Series chronologica praefectorum apostolicorum missionis fr. min. conv. in Moldavia et Valachia durante saec. XVII et XVIII cui accedit series chronologica episcoporum Bacoviensium**, Roma, Typis Polyglotis Vaticanis, 1940, p. 20).

⁶⁶ Numirea polonezului Valerian Lubieniecki a avut loc în Consistoriul din 18 aprilie 1611, urmare a propunerii lui Sigismund III Wassa, regele Poloniei (Cf. *Revista Catolică*, III, 1914, p. 345-346).

⁶⁷ S-a afirmat despre el faptul că „a făcut multe lucruri la Bacău, dar mai ales că, la moarte a dăruit toate lucrurile făcute pentru biserica din Bacău în păstrarea credincioșilor” (W. Schmidt, **op.cit.**, 45-46, apud. Anton Coșa, **loc.cit.**, 2003, p. 75).

⁶⁸ „A stat în robie până s-au adunat 400 de galbeni pentru răscumpărarea lui” (Cf. **supra**, nota

La anul 1618⁷⁰ este numit episcop de Bacău Adam Goski⁷¹ din ordinul franciscanilor conventuali. La anul 1627 este numit alt franciscan Niculae Fedro, observant, însă după o lună este sfințit episcop de Bacău Gabriel de Pleonvice (vezi Filitti, *Rev. cat.* 1914). La anul 1633 este numit Ioan Zamoyiski dominican. Acești din urmă 3 episcopi mai mult au purtat titlul de episcopi, dar n-au păstorit efectiv, căci locuiau mai mult în Polonia, din pricina lipsurilor și împrejurărilor grele și tulburi. Ioan Zamoyiski, dobândind un alt episcopat în Polonia, renunță la titlul de Bacău, care rămase vacant mai mulți ani, până la venirea renumitului Vizitator Apostolic Marcus Bandini⁷² în anul 1644⁷³. Acest Vizitator se stabili la Bacău, vizită⁷⁴ toate reședințele catolicilor din Moldova și încercă să redeștepte viața catolicilor. În această grea întreprindere avu multe de suferit, chiar din partea acelora, pe cari îi favorizase și în cari își pusese deplina sa încredere. Marcus Bandini a murit și a fost îngropat la Bacău pe la începutul lui Februarie 1650⁷⁵.

La anul 1651 este numit episcop de Bacău franciscanul observant Mathias Marianus Kurski, dar și acesta numai cu numele căci nu mult după numire este mutat la un episcopat din Polonia. Pe la anul 1662⁷⁶ este numit ca episcop de Bacău Athanasie Rudzinski⁷⁷. În timpul acesta era Prefect Apostolic renumitul franciscan conventual P. Vitus Piluzzi⁷⁸, care purta titlul de Arhiepiscop de Marcianopoli și de

1, p. 75).

⁶⁹ Episcopul Lubienecki moare la Bacău „spre sfârșitul anului 1617 ori începutul anului 1618” (Cf. *supra*, nota 1, p. 75).

⁷⁰ Mai precis pe 28 noiembrie 1618 (Cf. *Revista Catholică*, III, 1914, p. 347-348).

⁷¹ Cf. *Diplomatarium Italicum*, vol. II, Roma, 1930, p. 19.

⁷² V.A. Urechia, *op.cit.*

⁷³ Marco Bandini vine în Moldova în calitate de Administrator Apostolic în toamna anului 1644 (Andrei Veress, *Scrisorile misionarului catolic Bandini din Moldova (1644-1650)*, în *Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice*, s. III, tom. VI, 1926, p. 7).

⁷⁴ Această vizită destinată cunoașterii comunităților catolice din Moldova (Gh.I. Nastase, **Ungurii din Moldova la 1646 după „Codex Bandinus”**, în *Arhivele Basarabiei*, anul IV, Chișinău, 1934, p. 397-414 respectiv anul VII, nr. 1, 1935, p. 74-88; Idem, **Die Ungarn in der Moldau im Jahre 1646 (nach dem „Codex Bandinus”)**, în *Buletinul Institutului de Filologie Română „Alexandru Philippide”*, vol. III, Iași, 1936, p. 1-11, cu o hartă) o va întreprinde între 19 octombrie 1646-20 ianuarie 1647, în urma ei redactând un celebru raport (V.A. Urechia, *op.cit.*).

⁷⁵ Arhiepiscopul Marco Bandini moare la Bacău pe 27 ianuarie 1650 (Anton Coșa, *loc.cit.*, 2001, p. 3).

⁷⁶ Numirea lui Rudzinski ca episcop de Bacău are loc la 31 iulie 1662, iar consacrarea, pe 12 august 1662 la Roma (Cf. *Revista Catholică*, III, 1914, p. 361-362).

⁷⁷ La inițiativa și sub directă conducere a episcopului Rudzinski s-a desfășurat la Bacău și un sinod diecezan între 27 aprilie – 1 mai 1663 (Anton Coșa, **1663. Sinodul diecezan de la Bacău**, în *Carpica*, XXX, Bacău, 2001, p. 87-96).

⁷⁸ *Archivio storico della Sacra Congregazione per l'Evangelizzazione dei Popoli o „de Propaganda Fide”*, Roma, *Fondo di Vienna*, vol. 8, fol. 115-118 respectiv fol. 119-122; **Moldvai Csángó-Magyar Okmánytár (1467-1706)**, întocmit de Benda Kálmán, Budapeșt, vol. II, 1989, p. 564-576; **APF SC Moldavia**, vol. I, fol. 89-90 respectiv , vol. II, fol. 116, 119; I. Bianu, **Vito Pilutio. Documente inedite din arhivulu Propagandei**, în *Columna lui Traian*, s.n., IV, 1883, p.

Administrator al Episcopiei de Bacău. La 31 Ianuarie 1678 în urma morții lui Rudzinski este numit episcop Iacob Gorecki.

La anul 1681 apare ca episcop de Bacău Iacob Dluski franciscan conventual. Acesta, pe când vizita bisericele din Moldova, a fost prins și chinuit de tătari în așa fel, încât nu mult după aceea a și murit⁷⁹ în mănăstirea din Leopoli, unde fusese transportat. În timpul acesta a urmat să fie Prefect Apostolic mai sus pomenitul Vitus Piluzzi și după dânsul la anul 1689 P. Felix Bernabei, tot franciscan conventual, episcop de Prissena și Vizitator Apostolic în Moldova.

La anul 1693 e numit episcop de Bacău Amandus Victorinus Cieszeyko dominican. La anul 1698 e numit Stanislau Bieganski, franciscan, care a murit în Polonia la anul 1709. La anul 1711 e numit Ioan Damaschin Lubieniecki, dominican, care moare la Varșovia în 1714. La anul 1715 e numit episcop de Bacău franciscanul Adrian Skriciuski, dar moare înainte de a fi consacrat. La anul 1717 este numit episcop franciscanul lituan Iosafat Parysievics. La anul 1733 este numit dominicanul Toma Zaleski, care moare înainte de a fi consacrat. La anul 1738 este numit dominicanul Raimund Jezierski⁸⁰. Acesta și-a luat ca ajutor pe franciscanul Dominic Petru Karwosieski⁸¹, episcop de Byblien, și care a vizitat bisericele din Moldova și a înființat parohii în Bucovina. Cât o fi păstorit acest episcop nu știm, știm însă că până la 1808 au mai fost doi episcopi, unul numit Francisc Ossolinski⁸², franciscan, care a murit la Kiev în ziua de 20 decembrie 1775 și Dominic Karwosieski, franciscan, pomenit mai sus ca ajutor⁸³ a lui Jezierski și care a murit la Sniatin în 30 septembrie 1789⁸⁴.

La anul 1808 este numit episcop de Bacău, conventualul misionar Bonaventura Carenzi⁸⁵, care moare în Italia în 1814. La anul 1815 este numit episcop de Bacău Bonaventura Berardi⁸⁶, franciscan conventual, care este cel din urmă episcop de Bacău. Acesta moare la Iași la 13 aprilie 1818 (Seria episcopilor este transcrisă după documentele din Arhiva Vaticanului publicate de Filitti. Vezi Revista Catolică 1914).

După moartea lui Berardi catolicii din Moldova sunt păstoriți de Prefecți Apostolici cu reședința în Iași. Acești Prefecți Apostolici, care toți aveau și demnitatea episcopescă, au fost din ordinul franciscanilor conventuali.

150-153 respectiv p. 260-263; **APF Scritture Originali riferite nelle Congregazioni Generali**, vol. 435, fol. 327; Francisc Pall, **Les controversie tra i minori conventuali e i gesuiti nelle missioni di Moldavia (Romania)**, în **Diplomatarium Italicum**, vol. IV, Roma, 1940, p. 258-267.

⁷⁹ **APF SC Moldavia**, vol. II, fol. 412-413.

⁸⁰ Episcopul Jezierski a stat în fruntea diecezei de Bacău 45 de ani (**APF SC Moldavia**, vol. 4, fol. 99; 106-110; 131-132; 206; 316-321).

⁸¹ Între 1782-1789, acesta va sta în fruntea Episcopiei de Bacău (**APF SC Moldavia**, vol. 7, fol. 511-512; Bonaventura Morariu, **op.cit.**, p. 22.).

⁸² Episcop auxiliar între 1765-1773.

⁸³ Între 1776-1782.

⁸⁴ După informațiile noastre acesta a murit la reședința sa din Sniatyn pe 11 martie 1789 (Cf. **supra**, nota 1, p. 82).

⁸⁵ Cf. **supra**, nota 1, p. 83.

⁸⁶ **APF SC Moldavia**, vol. 7, fol. 126.

În anul 1884, Papa Leon al XIII-lea de fericită pomenire înființează Episcopatul de Iași⁸⁷ și numește ca episcop pe neuitatul Mons. Camilli, franciscan conventual, încetând astfel Vicariatul Apostolic și sarcina Prefecților Apostolici.

Cât timp a durat Episcopia de Bacău, catolicii din oraș, când mai mulți, când mai puțini, au fost păstoriți de parohi proprii, căci deși cei mai mulți dintre episcopi foarte puțin stăteau în țară, în locul lor erau Vicarii lor franciscani cari se îngrijeau de credincioși, după putință și împrejurări.

După cum am amintit mai sus în Bacău erau două biserici și două reședințe. O biserică catedrală de piatră zidită de Doamna Margareta, lângă care era reședința episcopală și mănăstirea franciscanilor, și o biserică de lemn, cu reședința parohială. În anul 1676 biserica catedrală s-a surpat din cauza unor inundații. În anul 1682 episcopul Dluski se plânge într-o scrisoare către Cardinalul Barberini, că luând în posesie catedrala din Bacău, a găsit-o în ruină, deasemenea în ruină și locuința. Se tânguiește că trebuie să săvârșească Sf. Liturghie într-o odaie sărăcăcioasă, unde mai înainte fusese bucătăria și că pentru locuit trebuise să închirieze o odaie străină.

După o relație din 1643, un Diplomatar al P. Bartolomeo Bassetti, biserica catedrală din Bacău care era închinată Adormirii Maicii Domnului, era lungă de 24 de pași și largă de 9. Avea 3 altare. Tot din aceeași relație aflăm, că în orașul Bacău mai era o altă biserică de lemn, închinată Sfântului Neculai, și era biserică parohială. Această biserică era lungă de 14 pași și largă de 6. Pe vremea aceea era părăsită. În Bacău erau pe atunci 112 familii catolice și suflete 445 și erau păstorite de un preot cu numele Baltasar. Case de ortodocși erau 130 cu circa 500 de suflete, trei biserici și o mănăstire.

După altă relație din 1650, deci numai 7 ani mai târziu numărul catolicilor scade foarte mult și se reduce la 40 de familii. Nu-i de mirare prin urmare, că fiind numit episcop Adam Goski și venind la Bacău, n-a stat decât puțin timp și apoi a plecat în Polonia.

La 1671 turcii au devastat Bacăul mai rău decât tătarii (Relațiunea Parcevis). La 1686 tătarii au devastat Bacăul. Într-o relație din februarie 1764 se vorbește despre Bacău că de mult a fost reședința episcopală și că împreună cu Trebeș abia are 60 de familii. Într-amândouă este câte o biserică de lemn și sunt îngrijite de preotul din Călugăra. În toate relațiunile din acei ani se vede scăzut într-un chip grozav numărul catolicilor din toate satele.

După Schematismul Episcopului Antonio de Stefano din anul 1854, apare că parohia din Bacău exista la anul 1380 și a durat cam până la 1500. După această dată nu mai pomeneste de parohie și spune că a fost reînființată în anul 1845 când a încetat de a mai fi filiala parohiei Călugăra, primind un paroh propriu cu numele de P. Ianuarius Parzatka. În anul 1854 Bacăul avea 510 suflete.

După Schematismul Episcopului Anton Grosselli din 1875 aflăm că Bacău avea pe acea vreme 650 de suflete. Paroh era P. Ioan Hussek.

Până aci istoria parohiei Bacău se bazează pe documente streine azi de arhiva

⁸⁷ Archivio della Sacra Congregazione per gli Affari Ecclesiastici Straordinari, Romania, fasc. 1-4, apud. Ion Dumitriu-Snagov, **Le Saint-Siège et la Roumanie Moderne. 1866-1918**, vol. 57, Roma, Editrice Pontificia Università Gregoriana, 1989, p. 31.

parohiei, restul care urmează este scos din arhiva parohiei.

Biserica

Mai întâi de toate să vorbim despre clădirea actualei biserici care este ridicată puțin mai la miazăzi de locul vechii biserici de lemn, pomenită în istorie. Actuala biserică are o lungime de 25 metri și o lățime de 8 metri. Turnul ei este cel mai înalt turn din Bacău și e de formă rotundă. Stilul ar vrea să fie roman. Dimensiunile sunt bine proporționate. Zidăria e masivă. După Schematismul episcopului Antonio de Stefano această biserică ar fi din anul 1839. Sigur este însă că d-abia în 1861 a fost terminată așa cum este astăzi. Biserica a fost construită din ofrandele benevole ale credincioșilor și din o donație de 2000 de fiorini din partea lui Franz Iosef împăratul Austriei. De atunci și până astăzi a fost reparată radical în mai multe rânduri de Părintele Pavel Mosel și de actualul paroh Pr. Iosif Tălmăcel.

În anul 1886 biserica a fost înzestrată cu orga actuală.

În anul 1891 s-a cumpărat un policandru frumos de alamă aurită.

În 1892 s-a cumpărat statuia Prea Sfintei Inimi a lui Isus.

În 1895 s-a cumpărat statuia Sfântului Anton și Chipul Mântuitorului pus în mormânt.

În 1904 s-au cumpărat 6 sfeșnice mari de alamă aurită.

În 1910 s-a înlocuit altarul mare, care s-a dăruit bisericii din Lespezi, cu un altar nou, artistic, adus din Tirol.

În 1912 s-au făcut 4 ferestre mari de fier la turn.

În 1925 s-au înlocuit toate ferestrele de lemn cu altele de fier.

În 1926 s-a cumpărat o frumoasă cruce procesională.

În 1927 s-au făcut mai multe rânduri de odăjdii noi. În același an 1927, Doamna Elena Grivel împreună cu soțul ei August Grivel au instalat lumina electrică, donând 32000 de lei pentru acest scop.

În primăvara anului 1928 un uragan a descoperit întreaga biserică, așa că a fost nevoie de un acoperiș pentru care s-au cheltuit 79304 lei.

În 1929 s-a zugrăvit biserica în interior.

În 1930 s-a cumpărat o monstranță nouă și 2 sfeșnice brățare.

În decursul acestor ani s-au făcut și alte îmbunătățiri și înzestrări, dar s-au pomenit cele mai însemnate. Părintele paroh Iosif Tălmăcel a cumpărat 2 clopote noi și a ridicat 2 monumente în fața bisericii, unul în cinstea Sfântului Francisc și altul în cinstea Sfântului Iosif.

Actualmente biserica este în bună stare și este înzestrată din belșug cu veșminte, cărți și vase sfinte⁸⁸.

⁸⁸ În zilele de 26-27 mai 1935 Păr. Iosif Tălmăcel a serbat jubileul de 25 de ani de preoție. Cu această ocazie ar fi voit ca biserica din Bacău să fie cu totul restaurată și pictată. Ceea ce însă n-a putut face cu acea ocazie, tot în amintirea acelor zile frumoase, a căutat să facă în anul următor 1936. De fapt, în vara anului 1936 s-a restaurat în întregime interiorul bisericii, reînnoindu-se tencuiala și apoi pictându-se artistic de către renumitul pictor bisericesc Constantin Ionescu din Bacău.

În anul 1938 Doamna Elisabeta Hesselmann a dăruit bisericii un frumos și prețios

Casa parohială

În anul 1926 în ziua de 31 iulie, un incendiu a distrus vechea casă parohială. În anul 1929 s-a reclădit casa parohială, însă în dimensiuni modeste, din lipsă de fonduri. Tot în anul 1929 s-au clădit pe terenul bisericii 9 prăvălii care în 1937 vor intra în deplină posesie a parohiei. Parohia mai are și alte acareturi vechi și un teren viran unde a fost cimitirul vechi catolic la marginea orașului.

Arhiva parohială

În arhiva parohială nu sunt documente mai vechi de anul 1830. Cărțile matriculare datează numai din acel an.

Parohii care au slujit în această parohie

De la reînființarea parohiei Bacău au fost următorii parohi:

1. P. Ianuarius Parzatka (1845-1855)
2. P. Damasus Straus (1856-1861)
3. P. Mihail Filustek (1861-1862)
4. P. Ioan Hussek (1862-1880)
5. P. Francisc Falinski (1880-1882)
6. P. Francisc Kurpas (1882-1885)
7. P. Pavel Mosel (1885-1923)
8. P. Iosif Tălmăcel (1923-1947)

Preoții Ianuarius Parzatka și Ioan Hussek au murit la Bacău și sunt înmormântați în biserică, o placă de marmură pusă de P. Pavel Mosel arată locul unde odihnesc rămășițele lor.

Starea sufletească a parohiei

În Bacău sunt cam 300 de familii catolice stabile cu 1500 de suflete. Majoritatea sunt muncitori prin fabrici și mici funcționari. Împrejurul Bacăului s-au împroprietărit și mulți agricultori în timpul din urmă, așa că enoriașii Bacăului sunt acum foarte amestecați.

Școala parohială de religie este frecventată de 80 de copii. Tineretul catolic din parohie a format un frumos și puternic cor, care merită toată lauda. În parohie sunt și următoarele asociațiuni religioase: Ordinul al III –lea al Sf. Francisc – Apostolatul Rugăciunii – Armata Maicii Domnului – Sfântul Rozariu și Scapularul Maicii Domnului de Muntele Carmel.

Biserica e frecventată zilnic, nu numai de catolici, ci și de frații despărțiți, care au o evlavie deosebită către Sf. Anton de Padova. De asemenea sunt frecventate și sfintele Sacramente, nu numai în timpul Paștilor, ci în toate zilele anului. Sărbătorile

policandru din cristal de Veneția.

În anul 1939 Părintele Tălmăcel a pictat pentru biserică 4 icoane mari Immaculata – Cristos Rege – Nașterea Domnului și Învierea lui Isus – ce se pun la altarul mare la solemnitățile respective.

Pe când era Guardian Părintele Iosif Duma: scări de beton la orgă – 1946; renovarea orgii – 1946; mozaic la baptister – 1945; canalizarea în curtea bisericii – 1946; grilaj de fier la intrare în curtea bisericii – 1945; reînnoirea fânăriei, grajdului, hambarului – 1945; zid de beton în dosul bisericii pe strada Rahovei în 1947. (această notă este o anexă la textul manuscrisului).

se serbează totdeauna cu deosebită solemnitate și pompă. În fiecare marți este liturghie cântată și vecernie în cinstea Sf. Anton de Padova. În fiecare I-a vineri este liturghie și vecernie în cinstea Preasfintei Inimi a lui Isus⁸⁹.

În lunile Mai, Iunie, Octombrie și Noiembrie este vecernie în fiecare seară. În fiecare an se face I-a Împărtășanie a copiilor cu o pregătire deosebită, împărtășindu-se copiilor apoi amintiri frumoase. Tot așa în fiecare an, de Crăciun se împart copiilor săraci daruri însemnate. Parohia este îngrijită de 2 preoți localnici și de 1 preot de la Seminarul nostru teologic din Liuzi-Călugăra.

Adaos

Parohia de Bacău pe lângă catolicii din oraș, mai cuprinde și pe catolicii din împrejurimi răspândiți în 18 localități precum urmează:

1. Mărgineni (depărtat de Bacău 6 km.)

Satul Mărgineni este împărțit în două: Mărgineni-Munteni și Mărgineni-Răzeși. Acest sat este de pe timpul lui Ștefan cel Mare. Satul este locuit de catolici și de ortodocși. Catolicii sunt în număr de 1250 de suflete. Deși satul se mai numește și Mărgineni-Unguri, catolicii din acest sat nu sunt de origine ungară și au vorbit totdeauna românește.

Biserica este din anul 1889, ridicată prin stăruința Păr. Paul Mosel. În anii din urmă biserica a fost reînnoită și mărită considerabil de actualul paroh P. Iosif Tălmăcel⁹⁰. Biserica este închinată Sfintei Maria Magdalena.

Credincioșii din Mărgineni sunt foarte evlavioși. Dovadă este chipul cum ei frecventează Sfânta Biserică și cum se apropie de sfintele sacramente. Între credincioșii din Mărgineni sunt înfloritoare: Ordinul al III-lea franciscan; Societatea Sfântului Rozariu; Apostolatul rugăciunii și Armata Maicii Domnului.

2. Gherăești (depărtat de Bacău 3 km.)

Astăzi Gherăeștii fac parte din Municipiul Bacău. În condicile parohiale se pomenesc din vechime această mică localitate din partea de miază-noapte a orașului Bacău. Actualmente sunt 85 de suflete catolice. Cu timpul va trebui clădită o capelă pentru acești credincioși în majoritate agricultori, care greu pot răzbate, mai ales iarna, până în centrul orașului.

3. Fântânele-Himeiuș-Lilieci (depărtate de Bacău 8 km.)

Sunt trei localități în care trăiesc vreo 80 de suflete catolice. Pe vremuri în Fântânele trăiau mai multe familii catolice, astăzi sunt numai 3 familii. Himeiuș-Lilieci este o localitate de colonizare. Catolicii din această localitate sunt veniți din satele vecine. Și în acest sat nou se simte nevoia unei capele. Catolicii au cumpărat deja un loc pentru biserică și un loc pentru cimitir. Odată pe an se face Sfânta Liturghie și în acest sat în ziua de Sfântul Gheorghe.

4. Barați (depărtat de Bacău 4 km.)

Acest sat este foarte vechi și era denumit Trebeș. Numele de Barați vine de la o mănăstire de călugări franciscani care pe vremuri locuiau pe dealul Baraților. Bătrânii

⁸⁹ Din toamna anului 1936 s-a introdus vecernia zilnică cu binecuvântarea Sf. Sacramente (notă manuscris)

⁹⁰ În anul 1934 (notă manuscris).

mai arată și astăzi locul unde era acea mănăstire. Pe vârful dealului unde este astăzi cimitirul, până în anul 1924 mai era vechea biserică de lemn în care slujeau acei călugări, care în timpul unei năvăliri a tătarilor au fugit în Transilvania, luând cu dâșii o statuie a Maicii Domnului care astăzi este în frumoasa biserică a franciscanilor din Șumuleu. Astăzi credincioșii din Barați au construit o biserică de cărămidă pe vatra satului nou, care încă nu este terminată. Noua biserică va fi o adevărată podoabă de artă. Planul bisericii este întocmit de arhitectul Bellet după o schiță a Părintelui Iosif Tălmăcel. Biserica va fi pictată de renumitul pictor de biserici C. Ionescu din Bacău⁹¹. Biserica este închinată Adormirii Maicii Domnului. Credincioșii din Barați, în număr de 350 de suflete, sunt oameni în majoritate săraci, dar muncitori și pașnici.

5. Cujbic (depărtat de Bacău 4 km.)

Satul Cujbic este un cătun al Comunei Călugăra-Mare și e locuit de 89 de suflete catolice. Acești credincioși se țin de Barați, dar li e mai ușor să vină la Bacău.

6. Gârleni (depărtat de Bacău 15 km.)

Acest sat este vechi, dar nu era locuit decât de 2 familii catolice, în anii din urmă însă s-a format o colonie nouă de catolici și astăzi în fața gării se ridică un sat nou în care locuiesc vreo 50 de suflete catolice. Aici s-a ridicat o clopotniță și o mică capelă de lemn în cinstea Prea Sfintei Inimi a lui Isus. O dată pe an se face liturghie la sărbătoarea Prea Sfintei Inimi. Credincioșii merg la Lespezi pentru slujbele bisericești.

7. Lespezi (depărtat de Bacău 18 km.)

Acest sat este destul de vechi și numără cam 1600 de suflete. Lespezenii sunt cunoscuți pentru hărnicia lor. Sunt buni meseriași. Biserica actuală destul de neîncăpătoare a fost restaurată de curând (1934). Ea este din anul 1886. Biserica este închinată Sfintei Ana⁹².

8. Berdila (depărtat de Bacău 24 km.)

Acest sat este o colonie destul de veche a satului Lespezi. Este locuit de 65 de suflete. Pentru slujbele bisericești vin la biserica din Lespezi.

9. Buhuși (depărtat de Bacău 28 km.)

De vreo 50 de ani în urmă s-a dezvoltat la Buhuși renumita fabrică de postav. Aici au venit ca maiștri și lucrători foarte mulți străini, între care mulți catolici. Comunitatea catolică din Buhuși numără astăzi 328 de suflete. Până în prezent slujbele bisericești se fac în școală. În toamna anului acesta, 1935, se va începe clădirea unei bisericiuțe închinată Sfintei Cruci⁹³.

Catehizarea copiilor se face regulat în școala fabricii de către Doamna învățătoare Aurelia Hanzl, o foarte bună catehetă, care de vreo 14 ani este de mare ajutor parohului și comunității. Pastorația acestei comunități este foarte grea

⁹¹ În primăvara anului 1936 biserica a fost terminată și pictată frumos (notă din manuscris).

⁹² În ziua de 15 Decembrie 1946 a fost instalat ca paroh Pr. Ioan Minuț OFM. Conv. (notă manuscris).

⁹³ În toamna anului 1939 s-a intrat în biserica nouă. Biserica e destul de mare și frumoasă. Dl. Gustav Migala, arhitect, merită toată lauda. Dl. Anton Rotaru din satul Lespezi a dăruit un clopot în valoare de 10000 lei. În anii 1940-1941. aproape toți catolicii din Buhuși fiind de origine germană, s-au repatriat în Germania – așa că astăzi comunitatea catolicilor din Buhuși s-a redus la câteva familii. (notă manuscris).

deoarece trebuie făcută în diferite limbi și potrivit caracterului și obiceiurilor diferitelor națiuni din care este alcătuită.

10. Schineni (depărtat de Bacău 12 km.)

Și acest sat este destul de vechi. Catolicii din acest sat, astăzi în număr de 270 de suflete, au fost aduși de proprietarul moșiei Schineni care în anul 1848 le-a clădit o biserică și a înzestrat-o cu pământ pentru preot și pentru dascăl. Biserica din 1848 amenințând să se ruineze, a fost dărâmată și în locul ei s-a clădit alta mai mare și mai frumoasă care încă nu este terminată. Noua biserică este închinată Sfintei Tereza a Pruncului Isus⁹⁴.

11. Peletuci (depărtat de Bacău 16 km.)

Deși satul Peletuci este vechi, totuși catolicii nu s-au stabilit aici decât în anii din urmă. Sunt 170 de suflete. Credincioșii mai anii trecuți au clădit o bisericuță de lemn închinată Numelui Maicii Domnului

12. Costei (depărtat de Bacău 10 km.)

Satul Costei alcătuit de vreo câteva case așezate pe malul Siretului este menit să dispară din pricina acestui râu care mereu surpă terenul. Astăzi mai sunt 36 de suflete catolice care se țin de Schineni.

13. Săucești (depărtat de Bacău 7 km.)

În acest sat sunt 3 familii catolice cu 8 suflete care țin de Schineni.

14. Itești (depărtat de Bacău 10 km.)

În acest sat sunt 4 familii catolice cu 16 suflete.

15. Bogdan-Vodă (depărtat de Bacău 6 km.)

Acesta este un sat nou format după 1920, astăzi are 73 de suflete. Aici va trebui construită o capelă⁹⁵.

16. Izvoarele (depărtat de Bacău 3 km.)

Acest sat este destul de vechi și este locuit și de ortodocși și de catolici, cea mai mare parte lucrători la fabrica de hârtie Letea. Catolicii sunt în număr de 140 de suflete. Sunt oameni săraci. În sat este o bisericuță de lemn închinată Sfântului Francisc de Assisi. În toamna anului trecut, 1934 s-a pus temelia unei biserici noi⁹⁶.

17. Piatra-Niamț (depărtată de Bacău 60 km.)

Orașul Piatra este foarte vechi. În acest oraș locuiesc astăzi cam 120 de familii catolice cu 530 de suflete. Pe vremuri catolicii din Piatra erau îngrijiți de parohul din Hălăușești și de cel din Bârgăoani. Într-o relație a unui misionar din anul 1643 se pomenește de catolicii din Piatra care atunci erau în număr de 3 familii cu 10 suflete. Din acea relațiune apare că mai înainte fuseseră mai mulți catolici și că avuseseră și biserică, care pe acele vremuri era în ruină.

Din anul 1880 printr-un decret al Mons. Fidelis Dehm, catolicii din Piatra-Niamț sunt păstoriți de parohul din Bacău. În anul 1856 Alfred Paar, comandantul

⁹⁴ În toamna anului 1947 biserica a fost terminată și sfințită de Mons. Glaser, Administrator al Episcopiei de Iași (notă manuscris).

⁹⁵ În primăvara anului 1947 s-a făcut o mică capelă în casa unui gospodar (notă manuscris).

⁹⁶ În toamna anului 1943 biserica a fost acoperită, însă trebuie tencuită și făcute ușile, ferestrele etc. (notă manuscris).

trupelor de ocupație austriece a clădit la Piatra o bisericuță care în anul 1895 a fost dărâmată și înlocuită cu actuala biserică care a fost sfințită în ziua de 26 octombrie 1896 de către Părintele Daniil Pietrobono Vicar General al Episcopiei catolice de Iași, fiind paroh de Bacău P. Paul Mosel. În anul 1922 această biserică a fost frumos pictată și înzestrată cu un frumos potir prin dărnicia unui credincios din Piatra⁹⁷. În toamna anului acesta, 1935 Prea Sfinția Sa Mons Mihai Robu Episcop de Iași a sfințit noua clădire ce va servi de casă parohială. Clădirea a fost ridicată prin contribuțiile benevole ale enoriașilor. Comitetul parohial merită toată lauda.

La Piatra se săvârșește Sfânta Liturghie obișnuit de 2 ori pe lună afară de sărbătorile cele mari, când totdeauna este un preot la fața locului pentru serviciile religioase. În timpul sezonului de vară, adică în lunile iunie, iulie, august și septembrie este liturghie în fiecare duminică. Catehizarea copiilor se face regulat de către Doamna Iolanda Zaharia, o foarte bună catehetă, care cu un devotament și dragoste deosebită de mai mulți ani face acest frumos apostolat spre binele comunității. Tot această Doamnă a format și un cor frumos bisericesc, care merită toată lauda⁹⁸.

18. Șerbănești (depărtat de Bacău 2 km.)

De fapt azi Șerbăneștii aparțin de Municipiul Bacău. Aici locuiesc 36 de credincioși catolici colonizați nu de mult pe aceste locuri.

19. Tot de parohia Bacău țin toți credincioșii catolici răzleți pe la diferitele fabrici de pe întreaga vale a râului Bistrița până la Broșteni

Încheiere

Prin lucrarea de față am voit să contribui și eu câtuși de puțin la istoria catolicismului din Moldova care multă vreme și-a avut centrul în orașul Bacău.

Bacău, 26 Mai 1935, în al 25-lea aniversar al preoției mele.

Pr. Iosif Tălmăcel, franciscan conventual.

După cum s-a putut observa, noi nu ne-am propus în acest material o analiză exhaustivă a documentului ci doar o prezentare a lui, sperând că odată introdus în circuitul științific va sluji tuturor celor interesați de istoria catolicismului din Moldova, pledând în același timp pentru apelul permanent al cercetătorului la document, pentru recursul la izvoare, toate fiind de altfel o constantă a unei cercetări autentice. Prin publicarea acestui prețios izvor istoric dorim să mai adăugăm o piatră la edificiul care stă la baza întocmirii unei istorii a catolicilor din Moldova.

⁹⁷ Între anii 1936-1940 biserica a fost mărită și refăcută din nou după un plan frumos al arhitectului Migala (notă manuscris).

⁹⁸ Din 1946 corul este condus de Doamna Zacehmann (notă manuscris).